

J. Th. de Smidt, e. a., ed., *Van trésorier tot thesaurier-generaal. Zes eeuwen financieel beleid in handen van een hoge Nederlandse ambtsdrager* (Hilversum: Verloren, 1996, 556 blz., f59,-, ISBN 90 6550 542 3).

Historische studies over de ontwikkeling van één enkele functie of een bepaald ambt tegen een breed sociaal-economisch decor zijn op de vingers van een hand te tellen. Alleen al om die reden is de verschijning van dit kloeke boek over het invloedrijke ambt van thesaurier-generaal toe te juichen. Het idee om zo'n studie te schrijven is van een 'groepje van oud-medewerkers van Financiën' (het reünistenclubje van oud-thesauriers-generaal wellicht?) dat in 1987 ontdekte dat het precies 600 jaar geleden was dat de naam 'trésorier' als aanduiding voor de centrale financiële ambtenaar in Den Haag in een officieel stuk van de graaf van Holland opdook. Dat betekent niet dat er van hem een rechte lijn loopt naar de huidige thesaurier-generaal, want deze middeleeuwse functionaris bemoeide zich primair met de financiële zaken van de graaf. Van een scheiding tussen de staatsfinanciën en diens privé-vermogen was nog geen sprake. Als grondlegger van het ambt mag Jooris Dierixen de Bijde, beter bekend als Joris de Bie, zijn plaatsje in de geschiedenis opeisen. Daags voor de moord op Willem van Oranje op 10 juli 1584 vroegen de Staten-Generaal hem 'om te wesen generaelen ontfangher...'. Aanvankelijk van een op te richten Camer van de Beden, een middeleeuws instituut dat de Staten (tevergeefs) poogden te doen herleven, maar een jaar later als functionaris van de Raad van State. Weer een jaar later benoemden de Staten De Bie tot thesaurier-generaal. De instructie van de Raad van State van 1588 geeft weinig inzicht in de inhoud van de functie, wijzer worden we van de commissiebrief die de Staten-Generaal voor hem lieten opstellen. Klip en klaar staat omschreven dat de thesaurier-generaal 'goet ende neerstich regarde [dient] te nemen op de administratie ende goet beleyt van alle de generaele middelen ende quoten ende consenten van de Vereenichde Provinciën'. Door zijn persoonlijkheid, inzet en ambitie legde De Bie de basis voor de centrale rol die de thesaurier-generaal tot het einde van de achttiende eeuw binnen het financiële overheidsapparaat zou spelen. We hebben er dan ruim eenderde van het boek op zitten. Rest ons het laatste, 230 pagina's tellende deel dat conform de politiek-staatsrechtelijke indeling van het boek de Bataafs-Franse tijd en die van het Koninkrijk der Nederlanden omvat. Ook voor deze hoofdstukken zijn deskundigen van formaat gekozen. Joh. de Vries, onder meer auteur van de *Geschiedenis van de Nederlandsche Bank 1914-1948*, neemt de tweede helft van de negentiende en de twintigste eeuw voor zijn rekening. De Vries' eerste hoofdstuk (in samenwerking met H. Boels) beschrijft aan de hand van zes levendige portretten van de toenmalige thesauriers-generaal de ontwikkeling van het ambt tegen de achtergrond van de liberale grondwetswijziging in 1848 en de opkomst van een moderne, industriële economie. Helaas voor de bezitters van het ambt konden zij zich niet met de prestigieuze titel uit voorgaande eeuwen tooien. Het hoofd van de generale thesaurie heette in de hele negentiende eeuw net als alle andere hoofden van departementsafdelingen heel gewoon referendaris, of, nog gewoner, administrateur. Aan het belang van het ambt deed dat echter weinig af. Dat kwam onder meer tot uiting in het aandeel dat de generale thesaurie had in de bankwetgeving van 1863, 1888 en 1903. Deze wetten schiepen het kader voor de werkzaamheden van de Nederlandsche Bank en vormden, zo oordelen De Vries en Boels, evenzovele mijlpalen in de ontwikkeling van de Nederlandsche Bank tegen een achtergrond van de economische en vooral bancaire expansie hier te lande. In zijn eentje neemt De Vries het laatste en meest omvangrijke hoofdstuk (141 bladzijden) voor zijn rekening. Schaalvergroting is ook het eerste wat opvalt in de generale thesaurie van de twintigste eeuw. In 1957 heet het dat deze afdeling dat deel van het ministerie van financiën is dat niet onder de belastingadministratie valt en in 1993 noemt het ministerie zich zelfs de 'Financiële Beleidsmakers van de BV Neder-

land', 'met hoofdletters en in meervoud' benadrukt De Vries, en vermeldt het de generale thesaurie als een van zijn vier sectoren. Deze geldt als degene die verantwoordelijk is voor een samenhangend financieel-economisch (overheids)beleid. Met een scherp oog voor het persoonlijke element weet De Vries, mede op basis van interviews met een groot aantal betrokkenen, een kleurrijk beeld te schilderen van de gang van de generale thesaurie in de twintigste eeuw. Die weg is, zo laat De Vries zien, er een van eenvoud en overzichtelijkheid naar complexiteit op alle gebieden, politiek, economisch, financieel en monetair. Veel aandacht schenkt de auteur aan de verhouding met de Nederlandsche Bank. Bij de onderhandelingen over de Bankwet van 1903 komt een kwestie naar voren die bij latere wetswijzigingen tot het vaste repertoire van de onderhandelingen zou gaan behoren, de omvorming van de bank tot staatsbank. In die discussie werpt Financiën steevast een steelse, maar niet minder begerige blik op een groter winstaandeel van de staat, terwijl ook de wens een stevige vinger in de pap te hebben een rol speelt. De discussie wordt beslecht in 1948 wanneer zonder veel maatschappelijk rumoer de nationalisatie plaatsvindt. Althans grotendeels, want het roemruchte artikel 26 Bankwet 1948 heeft tot aan de recente wijziging van de Bankwet met het oog op de oprichting van de Europese Centrale Bank stof tot redetwisten geleverd. Artikel 26 gaf de minister van financiën de bevoegdheid om de directie van de bank een aanwijzing te geven die deze gehouden was te volgen. Het is nooit gebruikt, hetgeen iets zegt over de verhoudingen hier in Nederland, maar wel heeft het er, zo laat De Vries zien, af en toe om gespannen.

Weinigen zullen dit lijvige boek in één ruk uitlezen, maar als overzichtswerk voorde geschiedenis van de openbare financiën is het meer dan geslaagd. Een enkele bijdrage is af en toe wat al te gedetailleerd, en soms ontbreekt het aan een duidelijke lijn, maar daar staat tegenover dat het geheel leesbaar geschreven is en ruim voorzien van illustraties.

Corry van Renselaar

S. Huigen, *De weg naar Monomotapa. Nederlandstalige representaties van geografische, historische en sociale werkelijkheden in Zuid-Afrika* (Dissertatie Utrecht 1995; Amsterdam: Amsterdam university press, 1996, viii + 217 blz., f39,50, ISBN 90 5356 228 1).

The distinction between history and literary studies has become somewhat blurred of late. Nevertheless, the aims and assumption of the two disciplines are significantly different. The literary scholars are far more likely to stress that what they are writing about are the representations of things. The reconstruction of what actually happened is not usually their prime aim, except at the simplest level of determining who wrote what and when. Historians know that what they see in their sources is refracted to them through a series of distorting lenses, and that further distortions are added by their own preconceptions and experience. They know that they cannot hope perfectly to eliminate the manifold problems that this causes, but, if not seduced by the blandishments of literary theorists, they will continue to approach the asymptote as closely as possible. Literary scholars, such as Siegfried Huigen in this fascinating book, are much less concerned with how things were, but rather with how they were seen to be.

Huigen's prime concern is to reclaim works written in, or about South Africa in Dutch for South African literary studies, and at the same time to analyze the ways in which specific works have seen the landscape, society and, above all, the history of the country. It is almost obligatory that he begins with the well-thumbed corpus of diaries and travellers' accounts which derive from the earliest Dutch settlement at the Cape. Because the works he describes were primarily official reports which were designed to provide the high officials of the VOC